

La minoritad bernaisa stat meglier ch'ils Rumantschs

Ina cumparegliaziun: Rumantschs e Romands bernais

■ (anr/vi) Il chantun Berna n'ha nagina lescha da linguas. Tuttina è la minoritad franzosa protegida a moda confortabla. Ils Rumantschs e Talians dal Grischun pon be siemiari da tals privilegis. Schizunt sche la nova lescha vegn acceptada dal pievel grischun. Cumpareglia cun las ordinaziuns en il chantun Berna è la lescha da linguas grischuna modesta. Berna na posseda nagina lescha da linguas. Tuttina van las singulas ordinaziuns per ils Francofons bernais bler pli lunsch che la lescha da linguas che vegn il 17 da zercladur en votaziun en il Grischun.

Il Giura bernais posseda grazia al statut d'autonomia schizunt in cussegl u in parlament che decida davart dumondas da lingua u cultura. D'ina tala instituziun na dastgan ils Rumantschs gnanca siemiari, er sche la lescha da linguas vegn acceptada.

Bienna è biling

Sulet 7 pertschient da la populaziun bernaisa è francofona. 5,5 pertschient viva

en il district dal Giura bernais. Il rest sa reparta sin Bienna (Biel), sin la citad da Berna u Thun. Tenor la constituziun vala il Giura bernais sco territori franzos. Bienna è uffizialmain biling: 30 pertschient da la populaziun è francofona. Bienna resguarda a moda stricta omaduas linguas, er sch'ils blers abitants èn da lingua tudestga. Tuttas inscripziuns a Bienna vegnan fatgas en tudestg e franzos. La scola è bilingua. Sper la constituziun bernaisa datti anc numerusas prescripziuns en differentas leschas u en ordinaziuns che s'occupan da la lingua.

Ils derschaders ston savair omaduas linguas

La lescha d'organisaziun da las dretgiras prescriba p. ex. ch'ils derschaders chantunals han da savair omaduas linguas. «Plinengiu» tar ils derschaders circuitals dependi dal territori.

La lescha da persunal bernaisa prescriba che la minoritad francofona sto esser represchentada a moda commensurada en l'administraziun chantunala.

Plinavant datti ina lescha da publicaziuns: Tenor lezza ston tuttas comunicaziuns e publicaziuns chantunals vegnir edidas tant per franzos sco era per tudestg. Plinavant vegn bunamain tut il material da l'administraziun chantunala translata.

Sulet sch'ina fatschenta da la regenza pertutgia p. ex. mo il Simmental, vegnia quai scrit be en tudestg, precisascha *Gerard Caussignac* da l'uffizi per linguas e dretg.

Tut vegn translata per 15 deputads

Er tut ils messadis e las actas per il parlament chantunal existan en duas linguas. Berna ha 160 deputads. La deputaziun franzosa dumbra tranter 15 e 17 deputads. Lezs pon durant la debatta era discurren franzos e tadlar translaziuns simultanas. Per la lavur en las cumissiuns stattan a disposiziun interprets che translateschan, sch'i fa da basegn. Mintgin ha il dretg d'adina dastgar discurren sia lingua.

Quest dretg exista teoreticamain er en il Grischun per ils deputads rumantschs e talians. Ma damai ch'i na dat nagina translaziun simultana en il cussegl grond a Cuir vegn darar discurren talian u rumantsch durant ina debatta. Ils deputads

vulan la finala betg mo discurren, mabain era vegnir chapids.

Per ils radund 40 deputads talians u rumantschs en il cussegl grond vegnan transladas be las leschas. Ils messadis ed autras infurmaziuns existan mo per tudestg.

La scola promova la chapientscha per la minoritad

La pli gronda reverenza vers la minoritad francofona fa il chantun Berna en scola. Là emperndan ils uffants tudestgs gia daditg franzos sco emprima lingua estra, e quai gia davent da la tschintgavla classa. Nov è ch'il franzos vegn uss introduci giu en la terza classa e l'englais en la tschintgavla.

Quest sistem surpiglian uss tuts chantuns sin il cunfin linguistic. Sper Berna èn quai il Vallais, Friburg, Soloturn e Basilea. La devisa è: L'emprim empernder la lingua dal vischin.

Questa devisa vala er en il Grischun. Ils uffants rumantschs e talians emperndan tudestg davent da la quarta classa. Ed ils uffants tudestgs emperndan u talian davent da la quarta classa u rumantsch gia davent da l'emprima classa, sche la vischnanca è dattier dal cunfin linguistic.

Las vischnancas tudestgas en las qualas i vegn instrui rumantsch sco emprima lingua estra han la pussaivladad da remplazzar il rumantsch en scola secundara cun il talian.